

Projektet 'Kys Samsøs Kyst' tilbyder gratis ture, hvor man mødes og indsamler strandens og havets råvarer, suppleret med råvarer fra Samsøs lokale producenter og i fællesskab tilbereder et måltid på et mobil cykelkøkken. Sanketurene gennemføres af frivillige, der har gennemført et kort træningsforløb. Foto: Jeppe Dam Skrivers.

Gode råd om bæredygtighed

Af Berit Charlotte Kaae

Er erfaringer fra tidligere projekter kan hjælpe nye projekter. Københavns Universitet gennemførte i 2019 en spørgeundersøgelse med 115 projekter, som havde fået støtte fra Nordea-fondens kyst-pulje. På baggrund af 77 besvarelser fra projekterne, er her opsamlet en række erfaringer og gode råd om bæredygtighed, som projekterne selv anbefaler til kommende projekter.

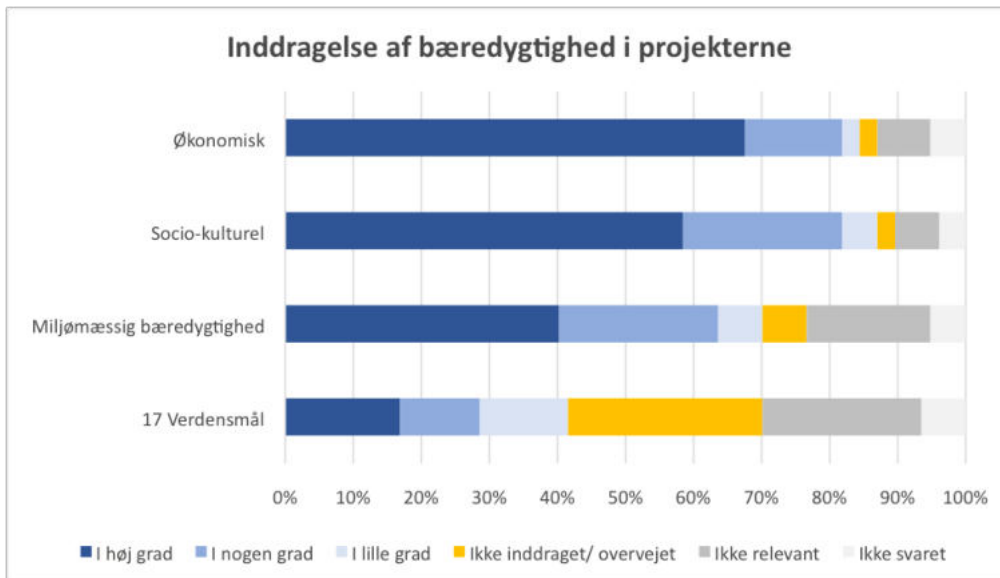
Overvejelser omkring bæredygtighed i projekterne

Projekterne blev spurgt om deres overvejelser omkring bæredygtighed. Spørgeundersøgelsen viser (figur 1), at det især er økonomisk bæredygtighed (fx om drift af facilitet, om lokal økonomisk gavn fra projektet, anvendelse af lokal arbejdskraft m.m.), som projekterne har haft overvejelser om enten i høj eller nogen grad (82 %). Mange projekter (82 %) har også i høj eller nogen grad haft overvejelser omkring social og kulturel bæredygtighed

(fx om projektet kommer lokale beboere til gavn, udformes i pagt med lokal byggeskik, inddrager lokale m.m.). Knap to tredjedele af projekterne (64 %) har i høj eller nogen grad haft overvejelser omkring miljømæssig bæ-

dygtighed (fx effekt på naturen, vandkvalitet, forstyrrelse af dyreliv, slid m.m.). Knap en tredjedel af projekterne (29 %) har i høj eller nogen grad haft overvejelser omkring projektets sammenhæng med FNs 17 verdensmål.

Figur 1: Inddragelsen af forskellige bæredygtighedsparametre i projekterne (n=77).

Erfaringer og gode råd til kommende projekter

Projekterne har besvaret en række åbne spørgsmål, hvor de har beskrevet deres erfaringer og gode råd om bæredygtighed, som de selv anbefaler til kommende projekter. Dette er opsamlet nedenfor.

Besvarelsene er opdelt i tre typer bæredygtighed:

- **Miljømæssig bæredygtighed** (fx hensyn til natur og miljø, miljøvenlige energikilder, materialevalg og vedligehold, plastic og vandrensning)
- **Social bæredygtighed** (fx code of conduct, offentlig transport, lokal byggeskik, formidling og læring, lokale fødevarer, lokal forankring, og lokal arbejdskraft).
- **Økonomisk bæredygtighed** (fx en langsigtet forretningsplan, minimale vedligeholdelsesudgifter og socialøkonomisk samarbejde).

MILJØMÆSSIG BÆREDYGTIGHED

Hensyn til områdets natur og miljø

Nogle respondenter fra projekter nævner, at spørgsmålet om bæredygtighed er blevet vurderet i forbindelse med VVM- redegørelsen for projektet (Vurdering af Virkningerne på Miljøet). Andre nævner, at der i lokalplanen er taget højde for dyre- og planteliv, ligesom der er taget vandkvalitetsprøver. Enkelte har måttet lave ændringer af hensyn til natur og miljø: ”Vi har flyttet broen 6 m længere ud, således at strømmen frit kan passere, og der ikke samler sig sand omkring anlægget.” Andre projekter anser ikke, at deres anlæg vil have nogen indflydelse på den omliggende natur. Nogle aktiviteter tager udgangspunkt i robuste og allerede kendte lokaliteter, mens andre bruger flytbart grej, der ikke efterlader spor i naturen.

Miljøvenlige energikilder

En del af projekterne anvender miljøvenlige energikilder, som især solceller og varmepumper. En klub har etableret et nulenergi klubhus med solceller og varmepumper, mens en anden har etableret luft-til-vand-varmeanlæg i hele bygningen. Flere andre har indtænkt solvarme som energikilde bl.a. i form af solenergipaneler. Nogle har ændret opvarmningen fra oliefyr til varmepumper, mens et andet projekt vil kombinere el-sauna og brændesauna.

Materialevalg

I forbindelse med byggeriet er materialevalget i nogen grad underlagt bæredygtighedskrav, men økonomi og praktisk anvendelse i den daglige brug vejer selvfølgelig tungt. Som folkene bag et projekt siger: ”Man kan indtænke bæredygtighed ved at bygge energirigtigt med miljøvenlige materialer og sikre miljø og klimavenlig opvarmning i bygningerne.” Flere nævner en øget anvendelse af træ til bygninger, bl.a. fordi det er en naturmateriale, der binder CO2 og kan produceres lokalt. Mens andre har lagt vægt på, at der er i så høj grad som muligt kun er blevet indkøbt bæredygtige materialer.

Et formidlingsorienteret projekt fortæller: ”Vi har fortalt og skrevet om ressourceforbrug i oldtiden, middelalderen og frem til i dag, og om at vi kan lære noget af fortidens mennesker.”

Minimal vedligehold

Langtidsholdbarhed og minimal vedligeholdelse bidrager til bæredygtighed, og udviklerne af et projekt nævner: ”Vi har

mest tænkt på bæredygtighed ifht, at udstyret skal kunne holde i mange år – dvs vedligehold samt god kvalitet, da vi indkøbte udstyr.” Tilbagemeldingen fra et andet projekt er, at deres anlæg har minimal vedligeholdelse, bl.a. fordi det ikke har træ i vandet, og dermed undgår udskiftning på grund af pæleorm.

Undgå plastik og engangsservice

Udviklerne bag et projekt er meget bevidste om at undgå plastik: ”Vores sport foregår i havet, som desværre oplever problemer med bl.a. plasticforurening. I Danmark synes det ikke så slemt som andre steder i verden, men dog fylder debatten om micro-plastik jo også, når det kommer til Danmarks vandmiljø. Derfor har vi italesat vigtigheden af at passe på vores vand og minimere brugen af plastic. Konkret har vi været med til at producere emaljekrus, som modsætning til plasticrus kan genbruges til mange varme kopper kaffe efter vores svømmeture.”

Vandrensningsanlæg

Bæredygtighed handler også om at reducere og recirkulere ressourcer. Udviklerne af et projekt beskriver: ”Der er skabt et mini-renselanlæg under Vandeksperimentariet, så vandet fra vandlegen (rent ferskvand) bliver opsamlet, renses og re-cirkuleret. Vi har hermed vores eget mini-vandværk, og dette princip kan også indgå i det undervisningsmateriale, som er under udarbejdelse.”

Vandeksperimentariet på Odden Havn har etableret et vandrensnings- og recirkuleringsanlæg, der genbruger vandet.
Foto: Ole Friis Mikkelsen.

SOCIAL BÆREDYGTIGHED

Code of conduct

Flere melder tilbage, at de i deres klub o. lign. efterlever regler om ikke at svine i naturen, har samlet affald på stranden og i den omkringliggende natur m.m. Udviklerne af et projekt fortæller, hvordan de bruger code of conduct: "Vi tænker bæredygtighed i alle vore projekter. I dette projekt er det primært i forhold til code of conduct i aktiviteterne. Vi har etableret et tæt samarbejde med Nationalparken som foreningen ligger placeret i. Dette med henblik på at være en stærk kommunikator til brugere om at begå sig i naturen, overholde regler for at passe på dyrelivet m.v."

Tilgængelighed m. offentlig transport

Bæredygtighed kan også omfatte tilgængelighed med offentlig transport, der gavner både miljømæssig og er med til at øge den sociale bæredygtighed ved fx, som et projekt nævner, at børnene kan komme til stedet med bussen.

Bevare og videreføre lokal byggeskik

Også kulturelle elementer som bevarelse og videreførelse af lokal byggeskik er en del af social bæredygtighed. Udviklerne bag et projekt uddyber: "Plantegninger og byggeri er udarbejdet, så det bygningsmæssigt falder ind i havnens bebyggelse og farvevalg."

Formidling og læring

Formidling og læring omkring bæredygtighed er vigtigt for at sprede viden. Udviklerne bag et projekt beskriver deres tilgang: "Kystakademiet skal oplyse, uddanne og formidle viden om, hvordan man som natur-bruger på friluftstur undgår at sætte varige spor i naturen. Det omhandler etik omkring lystfiskeri/ undervandsjagt på kysten ift. fangst, det omhandler basalt fugle-/urte-/naturtypekendskab og indsigt i sårbarhed i forhold til færdsel, på og ved havet, det omhandler CO₂-neutrale ture i havkajak og på cykel med undervandsjagt, fiskeri og sanketure på kyst og i havet."

Initiativtagerne bag et andet projekt bekræfter deres fokus på: "Vi forsøger at gøre noget lokalt, som giver vores gæster mere global viden. Vi taler om kredsløb, men vi forsøger også at skabe lidt optimisme. Klimaet er vigtigt, men vi skal passe på med ikke

Det rensede vand pumpes op og recirkuleres som en del af legen i Vandeksperimentariet på Odden Havn. Foto: Ole Friis Mikkelsen.

at skabe handlingslammelse og fornægtelse, fordi udsigterne er dystre. Vi skal skabe handlingsorienterede mennesker. Mennesker der vil være med til at gøre en forskel."

Et tredje respondent fortæller, at deres projekt er en del af kommunens Center For Verdensmål, og det marine center vil være udgangspunktet for den marine formidling fremadrettet (mål 14 Livet i havet).

Derudover kan formidling og læring også eksemplificeres ved folkene bag et projekt, som fortæller at bæredygtighed indgår temamæssigt i deres undervisning f.eks. i kurset "lav tingene fra bunden" og overordnet når højskoleideen skal bære økonomisk, miljømæssigt og som en samlende faktor i lokalsamfundet.

Lokale fødevarer

Lokale fødevarer indgår også som del af bæredygtighed, da det mindsker transporten og skaber lokale jobs. Et af projekterne sætter fokus på havet som bæredygtig producent af fødevarer i form af tang -og muslingedyrkning. Initiativtagerne bag et andet projekt har afholdt et kursus, hvor kursisterne har skullet fremstille mad og diverse brugsgenstande med vægt på øens egne ressourcer og så lille et merforbrug som muligt. På alle kurserne serveres lokalt produceret mad – grønt fra haver, mark og strand, fisk direkte fra havet og kød fra egen avl.

Lokal forankring og fremtidssikring

Mange lægger vægt på, at deres projekt er lokalt forankret og kan videreføres efter projektet slutter. Folkene bag et projekt beskriver: ”Vi arbejder på at etablere projektet, så det bliver lokalt forankret. Vi har haft overvejelser over, hvordan projektet skal videreføres, og hvem, der tager over, når pengene er brugt, og det har været vigtigt for os, at få personer til at tage ejerskab.” I flere projekter forsøger man at forankre det i foreningslivet så de kan videreføre det.

I et andet projekt, har initiativtagerne haft meget fokus på social og kulturel bæredygtighed ved at inddrage lokalsamfundet i planlægningen af stranddagene. På den måde håber de, at de har fået nogle strandambassadører, som har lyst til at føre projektet videre. Samtidig håber de, at borgerne har fået øjnene op for, hvordan man kan bruge strandene uden for sommersæsonen.

Lokal arbejdskraft

En række af respondenterne nævner, at de bruger lokal arbejdskraft til håndværksmæssige opgaver, vvs-arbejde, oversættelsesarbejde m.m. I et projekter er der anvendt en lokal bådebygger, som anvender miljøvenlige produkter. Et andet projekt bygger alene på muskelkraft fra roernes side og nævner, at det er i sig selv bæredygtigt.

Råvarerne fra sanketuren er omdannet til lækre smagsprøver for deltagerne på Samsø.
Foto: Jeppe Dam Skriver.

ØKONOMISK BÆREDYGTIGHED

Langsigtet forretningsplan

Det langsigtede perspektiv for projekternes økonomiske bæredygtighed er vigtigt for, at de kan videreføres efter projektperioden. En forretningsplan kan være nyttig og folkene bag et projekt beskriver: ”Der skal være fokus på at projektet skal leve videre efter Nordea-fondens midler er brugt, og derfor udarbejder vi en forretningsplan.”

Reducere vedligeholdelsesudgifter

Den bæredygtige økonomi handler ikke kun om selve etableringen, men også om at reducere vedligeholdelsesudgifterne i driftsfasen. Folkene bag et projekt beskriver deres valg: ”Vi har brugt en certificeret træsort og rustfrie skruer og bolte, som kan holde de næste min. 50 år, så vi undgår de mange vedligeholdelsesopgaver – førhen har vi brugt 30.000-50.000 kr. om året på vedligehold.”

I et andet projekt nævner initiativtagerne, at de har truffet et ’ikke bæredygtigt’ valg ved at anvende certificeret udenlandsk træ til brokonstruktionen, men at den hårde træsort skal sikre holdbarhed og dermed økonomisk bæredygtighed. I et tredje projekt er dimensioneringen i fokus, idet de har konstrueret broen, så den kan holde til tunge køretøjer, hvilket gør vedligehold og udbygning af ø-havnen mere tilgængelig.

Socialøkonomisk samarbejde

Et projekt har fokus på det socialt inkluderende, som samtidig hjælper med den langsigtede vedligeholdelse. De har etableret den fremadrettede drift og vedligehold som et socioøkonomisk samarbejde med en institution, der tilbyder beskyttet beskæftigelse og aktivitets- og samværstilbud inden for handicapområdet.

MERE VIDEN

Nationalpark Vadehavet (2019) Code of Conduct. Link: https://issuu.com/nationalpark_vadehavet/docs/2018_npv_code_of_conduct__screen

Berit C. Kaae, Københavns Universitet, IGN, 2021
bck@ign.ku.dk